

Nr 1089

Av herr Ohlin m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 185, angående riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

(Lika lydande med motion nr 878 i Första kammaren)

Lokaliseringspolitikens målsättning

Riktlinjerna för den samhällliga lokaliseringspolitiken bör ha som utgångspunkt dels att samhällets ekonomiska politik skall främja ett snabbt framåtskridande och dels att öka individernas valfrihet i fråga om boställningsort.

För att den ekonomiska utvecklingen skall bli så snabb som möjligt fordras att produktionsfaktorerna, inte minst arbetskraften, utnyttjas fullt och på bästa sätt. En stigande levnadsstandard innebär att konsumenternas valmöjligheter ökar och att konsumtionsvanorna undergår snabbare förändringar. Detta förhållande medför krav på en ökad rörlighet både av kapital och arbetskraft. Beträffande arbetskraften är det dock mera fråga om yrkesmässig rörlighet än om geografisk. En nödvändig förutsättning för den yrkesmässiga rörligheten är omskolningsverksamheten.

Den geografiska rörligheten har stimulerats genom statliga åtgärder av olika slag. Denna verksamhet har dock inte kunnat förhindra en såväl öppen som dold arbetslöshet i utflyttningsområdena. Framför allt finns i dessa områden en betydande arbetskraftsreserv i form av kvinnlig arbetskraft, vilken endast delvis kan aktiveras genom rörlighetsstimulerande åtgärder. Men det finns även ett annat slag av dold arbetslöshet, som beror på att man i många fall föredrar att syssla med arbete med låg lönsamhet framför att flytta till en annan del av landet och till en helt ny miljö. Finns det arbete att få i en närliggande mindre eller större tätort skulle denna arbetskraftsreserv komma till bättre användning.

Om industrier genom lokaliseringpolitiska åtgärder kan tillskapas i dessa områden kommer arbetskraftstillgången att utnyttjas bättre. Detta blir särskilt fallet om lokaliseringen ger ökade sysselsättningsmöjligheter för kvinnor, vilket ingalunda behöver innebära enbart s. k. kvinnliga industrier, då de konstlade gränserna mellan manliga och kvinnliga arbetsområden kommer att mer och mer suddas ut.

Den strukturomvandling som skett inom näringslivet har varit en av de

Bihang till riksdagens protokoll 1964. 4 saml. Nr 1089

starkast verkande krafterna bakom den ekonomiska expansionen under efterkrigstiden. Den därav föranledda standardstegringen har som tidigare framhållits avsevärt ökat valfriheten för människorna. I fråga om bostadsort har dock valfriheten blivit mera begränsad än nödvändigt. Finns det inte bostäder i de stora tätorterna eller sysselsättningsmöjligheter i utflyttningsområdena har man på ett avgörande och allvarligt sätt minskat denna valfrihet.

Staten bör enligt vår uppfattning sträva efter att öka den enskildes möjligheter till eget val i fråga om bosättning i en stor tätbygd, i en mindre tätbygd eller i glesbygden. De rörlighetsstimulerande åtgärderna kan sägas i viss mån öka valfriheten. De ger den arbetslöse möjlighet att välja att flytta till en annan del av landet, där hans arbetskraft kommer till användning. Vill man ytterligare öka valfriheten måste man ge ökade möjligheter att även välja att stanna kvar i hemorten och där få arbete. Det faktum att många personer från övre Norrland, som under inverkan av AMS' rörlighetsstimulerande politik flyttat till platser i Syd- och Mellansverige, inte velat stanna kvar utan återvänt till hemorten visar styrkan av den förankring många människor känner i sin hemmiljö och de svårigheter som möter vid omplacering i nya förhållanden. Sådana flyttningar fram och tillbaka medför också kostnader för både företagen och det allmänna. Sådana kostnader undviks i den mån arbetsmöjligheter skapas i trakter med stor folkökning. Såväl ekonomiska skäl som i hög grad omsorgen om den enskildes valfrihet är därför enligt vår mening starka skäl för en aktiv lokaliseringspolitik.

Ännu en anledning till lokaliseringpolitiska åtgärder är att vissa områden, som i och för sig inte saknar förutsättningar som förläggningsorter för industrier, inte har ett tillräckligt stort befolkningsunderlag för att det skall bli möjligt att utan stora uppoffringar ge en godtagbar kulturell och social tätortsservice. Det särskilda servicestöd till inlandets tätorter, som vi föreslår i det följande, är en utväg att komma till rätta med dessa svårigheter. I den mån industrier med på längre sikt gynnsamt resultat genom ett lokaliseringpolitiskt stöd vid starten kan förläggas till dessa orter blir möjligheten att erbjuda en hygglig service såväl för tätortens invånare som för den kringliggande bygden väsentligt större.

Lokaliseringspolitikens utformning

De arbetskraftsprognoser som framlagts av den Näslundska kommittén visar att det med nuvarande tendenser inom näringslivet för år 1975 för landet som helhet skulle råda ett underskott på manlig arbetskraft med drygt 60 000 personer, medan ett motsvarande kvinnligt arbetskraftsoverskott skulle uppkomma. Stora regionala skillnader skulle emellertid vara för handen. I de fyra nordligaste länen skulle sålunda ett överskott på omkring 28 000 män och 44 000 kvinnor uppstå fram till år 1975.

Att tillse att dessa arbetskraftsreserver kommer till användning så ratio-

nellt som möjligt är en uppgift för arbetsmarknadspolitiken och lokaliseringspolitiken. De rörlighetsfrämjande åtgärderna kommer inte att kunna undvaras i fortsättningen. Men som enda åtgärd för att tillvarataga arbetskraftsöverskottet i Norrland och andra områden med överskott på arbetskraft är de ur flera synpunkter inte godtagbara. De rörlighetsfrämjande åtgärderna måste därför kompletteras med åtgärder av lokaliseringspolitisk natur. Om arbetsmarknadspolitiken uppgift bl. a. är att flytta arbetskraften till företagen är lokaliseringspolitikens att flytta företagen till arbetskraften.

De principer för lokaliseringspolitikens utformning som redovisas i propositionen kan i vissa avseenden godtagas, men de är delvis motsägelsefulla och oklara. Det är därför angeläget att utskottet i sitt utlåtande över propositionen anger klarare riktlinjer för hur lokaliseringspolitiken bör utformas. Vi skall i det följande anföra vissa synpunkter som enligt vår mening bör beaktas.

I propositionen framhålls bl. a. att vid utformningen av en samhällelig lokaliseringspolitik hänsyn också måste tagas till föreliggande tendenser till koncentration av befolkningen i storstadsområdena och landets övriga expansiva områden. De problem som är förknippade med storstädernas tillväxt bör därför ingående undersökas till ledning för lokaliseringspolitikens fortsatta utformning. Vi understryker vikten av att en sådan undersökning kommer till stånd, liksom att även i övrigt kunskaperna om de lokaliseringspolitiska konsekvenserna ökas genom forskning och intensifierad utredningsverksamhet på detta område.

I fråga om avgränsningen av stödområdena framhåller departementschefen att de av kommittén uppställda kriterierna har blivit föremål för stark kritik. I praktiken skulle förslaget innebära att en stor del av de norrländska kustområdena samt vissa andra delar av Norrland och angränsande delar av landet, som också på ett kännbart sätt beröres av strukturförändringarna, inte skulle kunna komma i fråga för stödåtgärderna. I stället föreslår departementschefen att det statliga ekonomiska stödet i lokaliseringsssyfte i första hand inriktas på samma område som det där investeringsfonderna f. n. kan tas i anspråk i lokaliseringspolitiskt syfte. Stödområdet skulle då omfatta de fyra nordligaste länen samt Hälsingland, norra delen av Kopparbergs län, nordvästra Värmland, Dalsland och norra Bohuslän.

Vi delar kommitténs uppfattning att det skulle vara en fördel, om stödområdet kunde fastställas genom vissa bestämda kriterier. Härigenom skulle man undvika en ständig diskussion om gränserna för området och det inslag av godtycke som gränsdragningar utan kriterier kan få.

Vi delar dock departementschefens uppfattning att de av kommittén föreslagna kriterierna medför resultat som är ägnade att inge betänkligheter, bl. a. därför att en stor del av det norrländska kustområdet kommit utanför stödområdet. Även om viss industrialisering är möjlig i fråga om tätorterna

i Norrlands inland, torde den inte bli av större omfattning. Därför anser vi att, om en aktiv lokaliseringpolitik skall få någon verkligt betydande effekt, den bör riktas även mot kustområdet. En viss utflyttning från inlandet kommer sannolikt att ske även i fortsättningen. Därvid blir omställningsprocessen lättare för de människor som måste flytta, om de mera expansiva områdena i Norrland i större utsträckning kan suga upp denna arbetskraft. Vårt förslag om stöd till en utbyggd service på vissa stödjepunkter i inlandet är avsett att minska de svårigheter för den kvarvarande befolkningen som utflyttningen medför.

Eftersom kommitténs förslag till kriterier inte leder till önskat resultat och nya kriterier inte nu kan utformas anser vi oss med viss tvekan kunna godtaga departementschefens förslag beträffande det s. k. norra stödområdet. Vi utgår då ifrån att frågan skall underställas riksdagen på nytt sedan verksamheten varit i gång någon tid.

Departementschefen föreslår också, att stöd i särskilda fall skall ges i andra delar av landet. Åtgärderna skall därvid mera direkt inriktas på att komma till rätta med förhållandena i vissa speciella situationer. Som exempel på sådana nämnes industrinedläggelse i samband med omfattande branschrationalisering. Men stöd skall också kunna utgå för att komplettera ensidiga industriorter med annan industri för att minska deras konjunkturkänslighet och för att skapa en mera differentierad arbetsmarknad.

De anvisningar som ges i propositionen angående när stöd skall utgå till företag utanför norra stödområdet är mycket allmänt formulerade och ger föga ledning, när man ute i länen skall bedöma om stöd i ett aktuellt fall kan utgå eller inte. Följden kommer att bli en betydande osäkerhet och ett stort antal uppvaktningar även i departementet, där dessa frågor enligt departementschefens förslag skall avgöras. Man kan dessutom inte bortse från att vissa orter utanför norra stödområdet har i stort sett samma problem som i norra området.

Slutsatsen blir att de regler, som anges i propositionen angående när stöd skall utgå till företag utanför norra stödområdet, är för vagt utformade för att utgöra underlag för riksdagens ställningstagande. Kungl. Maj:t bör därför i nästa års statsverksproposition föreslå mera bestämda kriterier. Om villkoren för att stöd skall utgå blir klarare utformade bör beslutanderätten även i dessa fall kunna överlåtas åt arbetsmarknadsstyrelsen i samma utsträckning, som enligt departementschefens förslag skall gälla för norra stödområdet.

Beträffande vilka orter inom stödområdet som kan tillföras ökad industriell verksamhet genom samhällets medverkan förekommer vissa motsägelser i propositionen. Departementschefen skriver att en lämplig framgångslinje vid den fortsatta lokaliseringsplaneringen bör vara att välja orter för stödet bland kommunblockcentra. Han säger också att endast ett begränsat antal orter kan komma i fråga. Kommunblocken i Norrland är

som bekant geografiskt mycket stora och inrymmer flera tätorter, vars service på grund av avståndet till centralorten är av stor betydelse för befolkningen. Dessa tätorter är i många fall lämpliga lokaliseringssorter för mindre industrier. Detta är särskilt fallet när tätortsservicen i en större tätort finns inom räckhåll. Det bör därvid beaktas att uttrycket »räckhåll» i detta sammanhang tack vare motorismen har en helt annan betydelse nu än tidigare.

I propositionen heter det att en klar tendens vid de omlokaliseringar av företag som ägt rum under efterkrigstiden varit att de större företagen sökt sig till relativt stora tätorter, som regel A-centra, under det att mindre företag vanligen förlagts till små och medelstora tätorter. Denna spontana strävan från företagens egen sida att vid valet av förläggningssort sätta det egna arbetskraftsbehovet i relation till rekryteringsunderlaget bör beaktas vid myndigheternas prövning av ärenden. Om detta uttalande betyder dels att företagarnas egen bedömning beträffande lokaliseringssort skall tillmätas stor betydelse och dels att dessa mindre tätorter skall godtagas för stödåtgärder när företaget i övrigt anses livskraftigt, har vi ingenting att invända. Men då kommer valet inte att stå endast bland kommunblockens centralorter, och antalet orter som kommer i fråga blir inte heller så begränsat som departementschefen gör gällande.

Det kan i detta sammanhang förtjäna påpekas, att om en industri förlägges till ett A-centrum man i allmänhet måste räkna med en ökning av bostadsefterfrågan som står i relation till antalet anställda i det nya företaget. Förlägges däremot en mindre eller medelstor industri till en satellittätort, så kan i många fall arbetskraften rekryteras från den kringliggande bygden. En stor del av arbetsstyrkan behöver inte ny bostad, i varje fall inte omedelbart, emedan de anställda kan pendla mellan arbetsplatsen och den bostad de redan har. Följdinvesteringarna blir i det senare fallet väsentligt mindre, och uttunningen av landsbygden i tätortens omgivning går långsammare.

Det är troligt att de större industrierna dras till A-centra, medan företagen själva i många fall kommer att välja en mindre tätort, när det gäller lokaliseringen av ett mindre eller medelstort företag. Det vore föga välbetänkt att försöka hindra dem från att träffa ett sådant val. Man bör också ha i minnet, vare sig det gäller lokalisering av företag eller bostadsbyggande, att kravet på tätortsservice visserligen kommer att öka med standardstegringen, men att denna tätortsservice tack vare motorismen är åtkomlig även för dem som bor utanför tätorterna. Vi vill också understryka att lokaliseringsorganet på länsplanet, som bäst känner de lokala förhållandena, bör få stort inflytande när det gäller att ange vilka orter som kan komma i fråga för företagslokalisering med samhälleligt stöd — givetvis utan onödigt inskränkning av företagets valfrihet.

Departementschefen framhåller att det givetvis är av stort intresse ur

lokaliseringssypunkt om företaget kommer att bereda anställning åt ett större eller mindre antal arbetstagare. Denna omständighet bör tydligen enligt hans mening påverka bedömningen vid lokalisering till orter med sysselsättningssvårigheter. Prioritering av företag som sysselsätter ett stort antal anställda i förhållande till nedlagt kapital kan emellertid innebära företräde för svagt rationaliserade och mekaniserade företag och bör enligt vår mening inte förekomma annat än i undantagsfall. En annan sak är att det kan finnas skäl att ge företräde åt företag som sysselsätter kvinnlig arbetskraft.

En känslig fråga, som inte behandlats i propositionen men som måste ägnas stor uppmärksamhet, särskilt om lokaliseringpolitiken har inslag av direkt subventionering av företag, är konkurrensförhållandet mellan nylokaliserade företag och redan befintlig industri. Särskild uppmärksamhet måste ägnas frågan att de områden som ligger bredvid stödområdena riskerar att få sin konkurrenskraft försämrade. Detta förhållande måste beaktas vid tillämpningen av stödverksamheten. Man måste också undvika att ge statligt stöd till företag som kan allvarligt skada de företag som redan finns inom området. Dessa risker måste särskilt beaktas när det är fråga om företag som producerar för en lokal marknad.

Lagstiftningsåtgärder, som ger samhället möjlighet att styra utvecklingen, bör icke komma i fråga, skriver departementschefen men använder i det sammanhanget vid två tillfällen uttrycket »för närvarande». Detta ger oss anledning understryka att vi motsätter oss varje form av tvångslokalisering, som innebär att lokaliseringsorganen bestämmer var företagen skall lokaliseras. En statlig dirigerad av det slaget är för övrigt med säkerhet inte nödvändig för att en rimlig målsättning med lokaliseringpolitiken skall uppnås.

Lokaliseringens medel

För att genomföra en viss lokaliseringpolitisk målsättning kan tänkas ett brett register av medel. Det gäller dock att här göra en noggrann analys av huruvida några av dessa medel har några skadliga biverkningar.

I likhet med departementschefen anser vi *upplysnings- och rådgivningsverksamheten* vara av stor betydelse. Vi finner det vara det mest tilltalande lokaliseringspolitiska medlet, och alla ansträngningar bör göras för att så mycket som möjligt försöka komma fram på den vägen. En ökad kännedom bör spridas inom näringslivet om att en sådan service finns tillgänglig. Ett mera utåtriktat arbete bör komma till stånd, så att det centrala lokaliseringsorganet i större utsträckning än för närvarande tar kontakt med företag som kan tänkas vara intresserade av att flytta en del av eller hela sin verksamhet.

Departementschefen har föreslagit *ekonomiska stimulansåtgärder* i likhet med den Näslundska kommittén på sammanlagt 800 milj. kr. under den

5-åriga försöksperioden. Det är även vår mening att om lokaliseringpolitiken skall ge resultat de belopp som anvisas bör vara av minst denna storleksordning.

Departementschefen föreslår att *statliga investeringsbidrag* bör lämnas industriföretag, som startar eller bygger ut verksamheten, för att täcka en del av kostnaderna för nybyggnad eller tillbyggnad av industrialläggning. En subventionering av sådan omfattning kan inge betänkligheter. Vill man ernå erforderlig effekt synes den emellertid ej kunna undvaras under rådande förhållanden. Man måste emellertid ständigt vara medveten om de risker en subvention av detta slag medför för att konkurrensen snedvrides mellan olika företag, och stor uppmärksamhet måste ägnas denna risk, när investeringsbidragen fördelas.

Departementschefen anser, att »mer än 35 % av nämnda investeringar inte bör utgå i form av investeringsbidrag. I särskilda undantagsfall bör bidrag dock kunna lämnas med upp till 50 %».

Vi vill framhålla att denna formulering är alltför vag. Möjlighet öppnas till olika behandling av olika företag, så att en del företag kan få t. ex. 20 % i investeringsbidrag, andra 40 %. Resultatet blir osäkerhet om vad som är möjligt att få och ett stort antal uppvaktningar hos de beslutande organen. Det måste föreligga enhetliga regler för beloppens storlek. Detta bör ske genom att investeringsbidraget fastställas just till 35 %.

I motsats till den Näslundska kommittén har departementschefen föreslagit att det lokaliseringpolitiska stödet i form av lån i dess helhet skall utgå ur en *statlig lånefond*, till vilken skall anvisas 100 milj. kr. per år i fem år. Ingen del av långivningen skall ske i form av statliga kreditgarantier. Den Näslundska utredningens förslag, som innebar ett samspel mellan kreditgarantier och lån, hade enligt vår mening betydande förtjänster i jämförelse med departementschefens förslag. Kreditgarantier har den fördelen att lånen ges genom normala bankmässiga kanaler.

Departementschefen föreslår emellertid en rätt väsentlig utökning av stödområdet i jämförelse med den Näslundska kommitténs förslag. Vi har i det föregående anslutit oss till departementschefens förslag i denna del. Utökningen av stödområdet innebär emellertid att kommitténs beräkningar av lånebehovet inte längre är aktuella. Den föreslagna ökningen av områdets storlek kan utgöra skäl för att de belopp som skall anvisas blir något större, särskilt som investeringsfonderna för konjunkturutjämning inte längre skall få användas som ett lokaliseringpolitiskt medel. Departementschefen kan sägas i ett avseende ha tagit hänsyn härtill när han föreslagit en höjning av investeringsbidraget från 150 milj. kr. till 300 milj. kr. under försöksperioden. Däremot är det belopp som enligt departementschefens förslag skall utgå i form av lån minskat från 650 milj. kr. till 500 milj. kr. Enligt vår mening bör därför utlåningen ges något större omfattning genom att en kreditgarantiram anvisas på sammanlagt 250 milj. kr. för 5-års-

perioden. Vi vill emellertid understryka att lånefonden och kreditgarantier bör komma till användning i sista hand sedan andra kreditvägar är utnyttjade på samma sätt som sker vid företagarföreningarnas långivning.

Hittills har även *turistanläggningar* uppförts såväl i form av statliga som statskommunala beredskapsarbeten. Enligt vår uppfattning är det av största betydelse, att de föreslagna investeringsbidragen också kommer att utgå till byggandet av turistanläggningar. Turistnäringen kan i delar av landet vara ett slagkraftigt alternativ för att främja bygdens utveckling och skapa arbetsmöjligheter.

Vi instämmer i förslaget att anstånd med amortering av lånen skall kunna medges under högst 3 år. Amorteringstidernas längd anser vi bör följa den Näslundska kommitténs förslag. Den bör avpassas efter lånets ändamål så att längsta amorteringstid för maskiner blir 10 år och för byggnader 25 år. Vid den kreditgivning till hantverks- och småindustri som departementschefen hänvisar till, har amorteringstiderna i realiteten hållit sig kring ca 10 år. Detta anser vi vara för kort bl. a. med tanke på den avskrivningstid, som skattereglerna tillåter.

Departementschefen har inte föreslagit några åtgärder på *företagsbeskattningens område* i lokaliseringsfrämjande syfte. Skattelättnader, exempelvis i form av rätt till snabbare avskrivningar av byggnader, kan också förefalla mindre effektiva som lokaliseringpolitiska medel dels emedan nystartade företag mera sällan kan utnyttja denna förmån och dels emedan investeringsbidraget minskar avskrivningsutrymmet. Härtill kan emellertid invändas att det inte är fråga om att stödja endast nystartade företag utan också utbyggnad av redan existerande samt att stimulera den större, välkonsoliderade företagsamheten i Syd- och Mellansverige till filialbildning inom stödområdet. Man kan inte heller utgå ifrån att all utbyggnad av industrien inom stödområdet skall ske med hjälp av investeringsbidrag. Ett stöd som i likhet med bättre avskrivningsmöjligheter utgick utan omständligt och tidsödande ansökningsförfarande skulle i dessa fall kunna få viss betydelse.

Från vårt håll har vid upprepade tillfällen motionerats om rätt till en snabbare initialavskrivning av industribyggnader. I väntan på en sådan reform gällande för hela landet, kan vi inte finna att det föreligger något hinder att de medel som skall stå till förfogande för lokaliseringpolitiken utökas med rätt till viss snabbare avskrivning av industribyggnader inom stödområdet. Det bör uppdras åt Kungl. Maj:t att till riksdagen inkomma med förslag till en klar avgränsning av de områden, där rätt till särskild avskrivning skall medges. Vi föreslår rätt till avdrag med 35 procent av byggnadskostnaderna, att utnyttjas under de 5 första åren. Vi vill här påpeka att frågan om den kommunala skatteutjämningen behandlas nedan i motionen.

Ungefär sedan Valdemarsvik-krisen 1960 har samhället i större skala inskridit med *utbildningsbidrag* till de företag som etableras i områden med

god tillgång på arbetskraft. Sådana företag har betydande kostnader under igångkörningstiden, inte minst beroende på att företaget måste rekrytera arbetskraft, som inte är utbildad för eller har vana vid de arbetsuppgifter som det är fråga om.

Det av den Näslundska kommittén föreslagna utbildningsbidraget torde vara en relativt billig och effektiv insats för att skapa bättre förutsättningar för lokalisering av industriföretag i orter och områden, där en expansion eller en ökad differentiering av näringslivet från allmänna synpunkter kan anses angelägen. Ett sådant samhälleligt stöd måste naturligtvis samordnas med AMS' utbildnings- och omskolningsverksamhet.

Rekrytering av personal för kvalificerade arbetsuppgifter är ganska svår i utflyttningsbygderna, där en utbyggnad av industrien önskas. För att underlätta rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i dessa områden föreslår därför den Näslundska kommittén att *rörlighetsfrämjande bidrag* skall kunna utgå till denna kategori arbetstagare, som erhåller anställning vid industriföretag i sådant område. Förutsättningen är, att det är brist på kvalificerade sökande i den egna regionen och att det därför måste ske en rekrytering i andra delar av riket.

Vi anser det sannolikt att detta förslag kommer att få relativt ringa praktisk betydelse. Men eftersom utflyttningsområdena för dryga kostnader genom undervisning i yrkesskolor och omskolningskurser svarar för den grundläggande utbildningen av en arbetskraft, som sedan på grund av brist på arbetsmöjligheter flyttar, är det ett rättvisekrav att möjlighet skall finnas att stimulera den kvalificerade arbetskraften att flytta till utflyttningsbygderna. Den restriktivitet, som departementschefen ger uttryck åt, tycker vi därför är omotiverad.

Den Näslundska kommittén har tagit initiativ till och Norrlandsfonden har stött en särskild undersökning, som belyser norrlandsindustriens syn på *kommunikationsfrågorna*. Denna intervjuundersökning klarlägger väl den aktuella situationen och skingrar många dimbildningar i dessa frågor. De företag vars försäljning är lokalmarknadsinriktad svarar för ca 20 procent av antalet sysselsatta inom industrien (ej gruvor) i Norrland utom Gästrikland. Dessa anser inte att en fraktsänkning skulle medföra en ökad omsättning för deras del. Hälften av förelagarna i denna grupp har däremot angett, att fraktsänkningen skulle medföra minskad omsättning och minskad lönsamhet för deras företag. Orsaken till denna uppfattning är, att de räknar med att en generell fraktsänkning kommer att öka möjligheterna för företagen i andra delar av landet att konkurrera på norrlandsmarknaden. Företag med en blandad marknad har en mindre framträdande negativ inställning till en generell fraktsänkning. Företag med en nationell marknad har däremot i flera avseenden redovisat en annan uppfattning. De anger ökad lönsamhet som sannolik i två femtedelar av svaren. Resultatet skulle alltså bli att en generell fraktsänkning inte skulle ge någon påtaglig sysselsättningsökning, troligen tvärtom. En punktvis tillkommen

fraktnedsättning skulle däremot i vissa fall kunna bli effektiv, om denna inriktas på några få utvalda varuslag eller företag, där fraktkostnaderna har en stor del av de totala kostnaderna.

Den refererade intervjuundersökningen ger slutligen bevis för att transporttiden och kostnader för tjänsteresor är betydelsefulla negativa faktorer för Norrlands näringsliv. Vidare betonade de företag, som låg som enda industriföretag på sin ort, de högre kostnader som var förknippade med ökad service och brist på nära kontakt med andra företagare.

Enligt vår mening bör fraktnedsättningar kunna uppnås genom fraktavtal mellan olika trafikintressen och SJ; en uppmaning bör riktas till SJ att arbeta vidare för att få fram snabbförbindelser av olika slag; berörda trafikföretag bör överväga möjligheterna att skapa en ännu mer avståndsdegressiv taxa. Gemensamma zontaxor för buss och tåg bör om möjligt införas, så att ej onödiga fördyringar uppstår för resenärerna. Dessutom bör flyget göras mer tillgängligt i Norrlands inland genom att staten underlättar uppbyggandet av matarlinjer till flygplatserna vid kusten. Det finns anledning misstänka att företag avhåller sig från lokalisering till Norrland på grund av de höga lönekostnader som lönestatistiken visar för Norrlands del. Dessa statistiska uppgifter beaktar emellertid inte det förhållandet att företagens utbildningskostnader reduceras genom att anställningarna i Norrland regelmässigt varar längre än i de mellan- och sydsvenska industriorterna. Det vore värdefullt om detta förhållande, som ofta framhålls av i Norrland etablerade företag, närmare klargjordes.

De stora olikheterna i *skatteutdebiteringen mellan skilda kommuner* spelar en viss roll i diskussionen om industriens lokalisering. De främsta anledningarna till det ojämna kommunala skattetrycket får sökas i de stora variationerna i kommunernas skatteunderlag. En stor del av de fattiga utflyttningskommunernas kostnader består av utbildning av ungdom, som kommunerna sedan inte får någon glädje av som skattebetalare. En annan stor kostnadspost är åldringsvården. En tredje faktor som påverkar kommunalskattens höjd i vissa utflyttningskommuner är det faktum, att dessa kommuner försöker hålla ungdomen kvar genom att engagera sig i byggande av allehanda fritidsanläggningar, vilket kostar stora summor. Visserligen får den kommunala skatten dras av vid den statliga taxeringen, men detta eliminerar endast till en del det regionalt ojämna skattetrycket. Vi vill i detta sammanhang framhålla att, oavsett vad en kommunal skatteutjämning kan ha för effekt ur lokaliseringssynpunkt, det är ett rättvisekrav att en sådan genomföres.

Servicestöd till vissa skogsbruksorter

Vad beträffar lokaliseringspolitikens utformning för Norrlands och nordvästra Svealands inland, speciellt till orter som ligger i ensidiga jord- och skogsbruksregioner, innebär departementschefens förslag inget konkret mer än att medlen även här skulle vara att stimulera industriföretag att flytta

till och etablera sig i detta område. Om sådan etablering kommer till stånd menar departementschefen att möjligheterna ökas att behålla och ytterligare förbättra den nuvarande enskilda och samhälleliga servicen i dessa orter.

Enligt vår mening borde skogstillgångarna inom detta område kunna vara ett användbart kriterium för att motivera en utbyggnad av vissa skogsbruksorters service. I kommitténs bilaga II finns redan ett utmärkt material, som kan ligga till grund för kriterievalet.

Det är nödvändigt att upprätthålla ett skogsbruk i dessa områden. Kommittén har låtit göra en uppskattning av virkesbehovet och ställt detta i relation till den beräknade avverkningen. För samtliga delområden ligger avverkningen mer eller mindre under det framtida behovet. En utebliven råvarutillförsel skulle medföra minskat produktionsutnyttjande för skogsindustrien och svårigheter för denna att kunna hävda sig mot konkurrenter från andra länder.

Det finns emellertid enligt kommittén ett drygt 10-tal orter, som är belägna så att de i framtiden skulle kunna utgöra lämpliga stödpunkter för bebyggelsens serviceutrustning. Några av dessa orter har redan nått en godtagbar storlek medan andra kommer att få stora svårigheter att nå detta till år 1975 om inte kraftiga insatser görs. Det är som tidigare framhållits inte nödvändigt att bo i tätorten för att åtnjuta dess service. Det räcker med att ha tätortsservicen inom räckhåll. Byar på lämpligt bilavstånd från tätorten kan mycket väl vara bra bostadsorter för skogsarbetare. Men förutsättningen är att en tätort med goda serviceinfästningar finns i närheten. En aktiv lokaliseringspolitik måste innebära att genom stöd till ett begränsat antal orter koncentrera servicen till vissa regioner.

Vid sidan av det ekonomiska motivet för att behålla befolkningen i Norrlands inland står det sociala. Även de i skogen sysselsatta bör i största möjliga utsträckning ha tillgång till en väl utbyggd serviceapparat. Om en mer koncentrerad bebyggelse kommer till stånd kommer detta naturligtvis också på ett mycket bättre sätt än för närvarande att utgöra lämplig miljö för industriföretag.

Det väsentliga är att respektive län och statliga instanser betraktar dessa orter som utvecklingsorter och är beredda att förbättra kommunikationerna, skolväsendet o. s. v. även om befolkningsunderlaget f. n. i själva tätorten inte är tillräckligt för att motivera detta. Vi föreslår därför att ett särskilt servicestöd bör utgå till vissa skogsorter i Norrlands inland. Kungl. Maj:t bör undersöka frågan och förelägga riksdagen förslag om hur dessa orter skall utväljas och hur stödet skall utformas.

Organisationsfrågor

Mot bakgrund av den målsättning och de resurser, som vi anser det rimligt att ställa till en aktiv lokaliseringspolitik förfogande är det givet att en personalförstärkning och uppbyggnad av en effektiv organisation är nöd-

vändig, fastmer som en försöksverksamhet av detta slag i så stor utsträckning är beroende av tillämpningen.

Den centrala ställning som länsstyrelserna har samt behovet av relativt stora regionala enheter i lokaliseringens organisation leder otvivelaktigt till att dessa bör vara de lämpligaste institutionerna på det regionala planet. Vi instämmer således med departementschefens förslag att länsstyrelserna skall svara för den regionala lokaliseringsverksamheten. I väntan på länsförvaltningsutredningens betänkande kan givetvis inte den definitiva organisationen fastslås.

Kommittén hade föreslagit att ett s. k. lokaliseringsråd skulle knytas till länsstyrelsen. Detta råd skulle företrädesvis bestå av de chefstjänstemän på länsplanet som sysslar med samhälls- och lokaliseringsplaneringsfrågor. Departementschefen har i stället för en sådan sammansättning föreslagit ett planeringsråd bestående av tre av Kungl. Maj:t utsedda personer som är väl förtrogna med länets näringsliv och bl. a. representerar arbetsmarknadsorganisationerna samt fyra av landstinget utsedda, vilka bör vara kommunala förtroendemän och representera olika delar av länet.

Enligt vår mening bör rådet bestå av åtta personer. Utöver de fyra som skall utses av landstinget bör fyra utses av länsstyrelsen i stället för av Kungl. Maj:t som föreslås i propositionen. Länsstyrelsen bör ha större personkännedom inom länet för att kunna utse lämpliga personer.

Det framgår emellertid inte av propositionen vad detta organ skall ha för uppgifter och befogenheter. Det enda »råd» som f. n. är knutet till länsstyrelserna är naturvårdsrådet, vilket sammanträder och ger råd i de fall länsstyrelsen så begär. Vi anser att det organ, som skall tillskapas på det regionala planet med anledning av lokaliseringens politik, bör ha väsentligt större uppgifter än vad naturvårdsrådet har inom sitt område. Länsorganet bör enligt vår uppfattning kontinuerligt följa verksamheten och ges ett betydande inflytande, inte minst när det gäller att inom länet fastställa de geografiska riktlinjerna för företagslokalisering med samhälleligt stöd. Att företagen bör ha full valfrihet inom vilken av angivna regioner och till vilka orter av angivet slag de vill förlägga sina företag anser vi ytterst betydelsefullt. Då dessutom ett flertal andra myndigheter måste syssla med planeringsfrågor synes benämningen planeringsråd med fördel kunna uthytas mot lokaliseringsråd. Vidare vill vi understryka att den erfarenhet som förvärvats av företagarföreningarna bör utnyttjas av länsorganet.

Vi delar departementschefens uppfattning att arbetsmarknadsstyrelsen bör vara det centrala organet för lokaliseringens politik. Som tidigare understrukits är det av utomordentlig betydelse att statliga bidrag och kreditstöd i form av lån och kreditgarantier lämnas endast till företag, som med skäl kan förväntas ge lönsam och varaktig sysselsättning i orter där en utbyggnad av näringslivet framstår som angelägen från allmänna lokaliseringspolitiska synpunkter. Det bör vidare tillses att stödet inte på ett mera på-

tagligt sätt påverkar konkurrensförhållandena mellan företagen eller leder till överkapacitet inom olika branscher. Frågan om på vilka orter stöd bör utgå måste också tillmätas stor vikt om stödverksamheten skall fylla sitt syfte. Avgörandet av skilda stödärenden måste därför grundas på en grundlig och allsidig bedömning av investeringsprojekten från såväl industriella som samhällliga synpunkter.

För att stödverksamheten skall få den effekt som åsyftas krävs därför att arbetsmarknadsstyrelsen vid beredningen av stödärendena har möjlighet att utnyttja den sakkunskap och erfarenhet i tekniska, ekonomiska och finansiella frågor, som finns representerad inom näringslivet. Det är vidare angeläget att den lokaliseringspolitiskt inriktade stödverksamheten får en kommunal förankring. Det behov av sakkunskap som i dessa sammanhang framträder kan enligt vår mening inte tillgodoses genom att som departementschefen föreslår antalet ledamöter i styrelsen utökas.

I likhet med kommittén anser vi därför att en *central lokaliseringsdelegation* med i huvudsak den sammansättning, som utredningen föreslagit, inrättas i arbetsmarknadsstyrelsen för att i styrelsens ställe handha ärenden rörande bidrag, lån och lånegarantier. Då kommerskollegium har mångårig erfarenhet av frågor som gäller lån till industri och hantverk, är det angeläget att dess sakkunskap får tillfälle att medverka vid ovan berörda ärendens handläggning. Vi föreslår därför att en representant för kommerskollegium erhåller säte och stämma i delegationen.

Denna delegation skulle bestå av generaldirektören (ordf.) avdelningschefen för lokaliseringsärenden och åtta av Kungl. Maj:t för en tid av högst tre år utsedda ledamöter, representerande företagarna, arbetstagarna, kommunerna, kreditväsendet samt kommerskollegium.

Enligt departementschefens förslag skall ärenden rörande stödåtgärder avgöras i departementet om investeringarna överstiger 2 milj. kronor eller om företaget lokaliseras utanför norra stödområdet. Enligt vår mening bör detta belopp höjas till 5 milj. kronor. Ett system, som innebär att lån och subventioner till företag beviljas i departementet, är ur principiell synpunkt betänkligt. Det kan inte betraktas annat än som en tillfällig lösning till dess andra former utarbetats. Vi anser det självklart att arbetsmarknadsstyrelsens lokaliseringsdelegation skall förbereda alla ansökningar om sådana stödåtgärder som handlägges i departementet.

Allt fler ämbetsverk har under efterkrigstiden kommit att syssla med frågor som direkt eller indirekt berör lokalisering, och behandlingen av problem inom denna sektor har blivit alltmer splittrad, även om vissa åtgärder vidtagits för att undvika detta. Detta föranleder departementschefen att föreslå att det i departementet skall byggas upp en organisation för att samordna lokaliseringsverksamheten och aktualisera utredningsarbete etc. Ett särskilt organ bör enligt hans mening tillskapas för detta, benämnt *lokaliseringsberedning*, som skall bestå av företrädare för andra

departement under vilka de ämbetsverk lyder som i sig rymmer bl. a. typiska samhällsplaneringsuppgifter. Dessutom skall näringslivets organisationer vara företrädna i denna beredning.

Vi anser det uppenbart att lokaliseringsspolitiken måste anpassas till övriga aktiviteter i en näringspolitik för fortsatt ekonomisk utveckling under social trygghet. Däremot är det tveksamt i vilken utsträckning sådana uppgifter skall åvila Kungl. Maj:t. Med den av oss föreslagna och till AMS knutna lokaliseringsdelegationen kommer i viss mån hänsyn av detta slag att tas. Å andra sidan kvarstår en rad samordningsproblem, som bl. a. gäller utbyggnaden av skolväsendet, kommunikationerna m. m. i takt med den ekonomiska utvecklingen inom olika områden. Den av departementschefen föreslagna lokaliseringsberedningen bör uppfattas som en provisorisk anordning för åstadkommande av den erforderliga samordningen härvidlag.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi,

1. att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 185 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte ge till känna

1) att lokaliseringsspolitikens målsättning bör vara att främja ett snabbt framåtskridande i vårt lands olika delar men också att öka den enskildes valfrihet beträffande arbets- och bostadsort,

2) att företagens egen bedömning beträffande lokaliseringsort skall tillmätas stor betydelse vilket ökar utsikterna till ett i längden gynnsamt resultat av lokaliseringsspolitiken,

3) att konkurrensförhållandena mellan olika företag inom stödområdet och mellan företag inom detta område och företag utanför områdets gränser måste beaktas,

4) att lagstiftningsåtgärder, som ger samhället möjligheter att tvångslokalisera företag, icke skall ifrågakomma,

5) att utöver de av departementschefen föreslagna stödåtgärderna en kreditgarantiram på 50 milj. kr. per år bör anvisas och att dessutom en snabbare avskrivning av industribyggnader under de första fem åren enligt i motionen angivna riktlinjer bör medges,

6) att gemensamma zontaxor för buss och tåg om möjligt bör genomföras samt att staten bör medverka till att flyget blir mer tillgängligt i Norrlands inland,

7) att ett särskilt servicestöd bör utgå till vissa skogsorter i Norrlands inland,

8) att länens lokaliseringsråd bör bestå av 8 personer varav 4 väljes av landstinget och 4 av länsstyrelsen,

9) att detta lokaliseringsråd bör ges stort inflytande när det gäller att fastställa de geografiska riktlinjerna för företagslokalisering med samhällets stöd,

10) att en central lokaliseringsdelegation bör inrättas i anslutning till arbetsmarknadsstyrelsen för att i stället för denna handlägga lokaliseringsärenden,

11) att ärenden rörande stödåtgärder i norra stödområdet bör avgöras i inrikesdepartementet endast om investeringarna överstiger 5 milj. kr., samt

12) att investeringsbidraget bör fastställas till 35 % av investeringskostnaden,

II. att riksdagen i övrigt beaktar vad i motionen anförts angående lokaliseringspolitikens utformning, medel och organisation.

Stockholm den 24 november 1964

Bertil Ohlin

Sven Gustafson

Sven Wedén

Henning Gustafsson

Manne Ståhl

Brita Elmén

i Skellefteå
